

ارزیابی آسیب پذیری زیست محیطی گردش گری سواحل بندرانزلی با استفاده از مدل SWOT

بهمن رضانی گورابی*^۱

bahman@iaurasht.ac.ir

رقیه رجبی^۲

تاریخ دریافت: ۸۹/۸/۲۵

تاریخ پذیرش: ۹۰/۵/۱۱

چکیده

زمینه و هدف: گردش گری سواحل و ارزیابی آسیب پذیری زیست محیطی آن، از مسایل مهم توسعه توریسم دریا است. تدوین و اجرای قوانین مناسب و رعایت آن، می تواند به توسعه پایدار محیطی و افزایش روند گردش گری در این نواحی منجر شود. هدف تحقیق حاضر شناخت و ارزیابی آسیب پذیری سواحل انزلی با استفاده از مدل SWOT است .

روش کار: ابتدا داده های مهم ترین عوامل و عناصر نقاط ضعف، تهدید، قوت و فرصت داخلی و خارجی سواحل انزلی شناسایی شد. سپس با توجه به ماتریس داده ها و محورهای روش سوات طبقه بندی گردید و پس از تحلیل ماتریس و تجزیه عناصر آن، مهم ترین عوامل درونی و بیرونی تاثیر گزار منطقه ساحلی و میزان حساسیت آن از نظر آسیب پذیری زیست محیطی شناسایی و ارایه شد.

یافته ها و نتایج: نتایج تحقیق نشان داد که در نوار ساحلی بندر انزلی عواملی چون سواحل شنی با شیب مناسب ، نقطه قوت ناحیه محسوب می شود . در حالی که به دلیل عدم مدیریت و نظارت بر این سواحل، ورود رود های آلوده که از رشت و سایر نواحی (حوضه فومنات) وارد ساحل و دریا می شوند ان نقطه ضعف می باشند . از بین عوامل بیرونی امکان استفاده از نتایج مطالعه در مسایل مدیریتی و برنامه ریزی آتی در سازمان گردش گری می تواند به عنوان عاملی برای توسعه پایدار گردش گری محسوب شود. متأسفانه وجود برخی از عوامل تهدید بیرونی مانند یک پارچه نبودن کمی و کیفی برنامه ریزی توریسم، می تواند محیط زیست ناحیه و منطقه را تحت تاثیر قرار دهد. ولی می توان با مدیریت اجرایی قوی، شرایط زیستی منطقه را حفظ نمود و به روند توسعه پایدار آن کمک کرد.

واژه های کلیدی: گردش گری، توسعه پایدار، مدل SWOT، محیط زیست، انزلی

۱- گروه جغرافیای طبیعی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران * (مسئول مکاتبات).

۲- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم، واحد رشت.

مقدمه

جهان گردی از مهم ترین فعالیت های انسان معاصر است که همراه با ایجاد تغییراتی شگرف در سیمای زمین، اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، منش و روش زندگی آدمی را دگرگون می سازد. در فرآیند سیر تکامل مدیریت محیط زیست به عنوان یک نظام گسترده و پویا برای مواجهه با آلودگی و تخریب محیط زیست، رویکرد های پیشگیرانه ای مورد نظر قرار گرفته است. در کشور ما ارزیابی اثرات زیست محیطی در عین حال که موضوع و مفهوم جدیدی است، ولی به لحاظ سابقه تاریخی می توان نشانه ها و احکامی را با عناوین دیگر و به شکل ساده تر در قوانین و مقررات زیست محیطی قبلی ایران جستجو نمود. در قوانین، مقررات و ضوابط سابق کشور، اصطلاح متداول و شناخته شده ای تحت عنوان ارزیابی زیست محیطی یا ارزیابی اثرات زیست محیطی (EIA: Environmental Impact Assessment) وجود نداشت و حتی انجام مراحل ارزیابی نیز در شکل و مفهوم حاضر در مقررات قانونی گذشته پیش بینی نشده بود (۱).

پهنه بندی حساسیت زیست محیطی سواحل کشور رویکردی مدیریتی است که از چند سال قبل با هدف تصمیم سازی در ارتباط با توسعه واحد های کاربری اقتصادی و اجتماعی و همچنین گزینش مناطق تحت حفاظت ساحلی - دریایی در دستور کار دفتر محیط زیست دریایی سازمان حفاظت محیط زیست قرار گرفته است (۲).

به دنبال افزایش جمعیت و فشار بر روی منابع طبیعی، مساله گردش گری نیز اثرات نامطلوبی بر محیط زیست برجای می گذارد. مسایلی از قبیل فرسایش خاک، تغییرات خط ساحلی، نابودی زیستگاه های ساحلی، خشک شدگی یا آلودگی آب های زیرزمینی و به خطر افتادن بهداشت و سلامت، ناشی از شبکه های ناکافی دفع زباله و فاضلاب، جوامع انسانی را تهدید می کند. اما بهترین راه برای حل این مشکلات، توسعه پایدار گردش گری می باشد (۳).

مدیریت طبیعت گردی با روش SWOT روشی نسبتاً نوین می باشد که اکنون در نقاط مختلف دنیا مورد استفاده قرار می گیرد. باید ذکر کرد که این روش، روش موفقی در سراسر دنیا بوده و دارای پایه علمی قوی می باشد. ولی لازم به ذکر است که در تمامی موارد فوق این روش صرفاً به عنوان روشی تحلیلی به کار رفته و کمتر از اعداد و ارقام استفاده شده است. این روش در ایران در زمینه طبیعت گردی تقریباً نوپا می باشد (۴). در این خصوص می توان به مطالعاتی چون مناسب سازی روش تحلیلی SWOT برای طراحی شهر (۵) و بررسی مناسب ترین شیوه تفکیک پاره ساحل به منظور ارزیابی حساسیت محیط زیستی سواحل استان گیلان (۶) اشاره کرد.

در جهان امروز با توجه به افزایش گردش گر و الزام برای فراهم نمودن امکانات رفاهی آنان، به خصوص در نواحی ساحلی که از جمله نواحی مورد علاقه و توجه گردش گران می باشد، ما شاهد آشفته گی محیط زیست ساحلی می باشیم، پس لازم است که با ارایه دستورالعمل های علمی که بعد از بررسی های زیست محیطی انجام گرفته رابطه انسان با محیط و خاصه محیط ساحلی به صورت قانون مند درآید و از نابودی این مواهب خدادادی جلوگیری به عمل آید. با استفاده از روش SWOT می توان نقاط حساس زیستی سواحل را شناسایی نمود و برنامه ای جامع و کامل برای جذب اکوتوریسم در این سواحل داشت و با این طرح و برنامه گامی در جهت توسعه پایدار محیط زیست و اکوتوریسم برداشت. ریس معتقد است گردش گری پایدار، نیازمند جلوگیری از تخریب و انحطاط سیستم های اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی جامعه میزبان است و ساکنان بومی باید از آن منافی را کسب کنند (۷). شناخت مسایل و مشکلات بحرانی محیط زیست که نیاز به بررسی، مطالعه، کنترل و مراقبت دارند، از اهداف ارزیابی می باشند (۸).

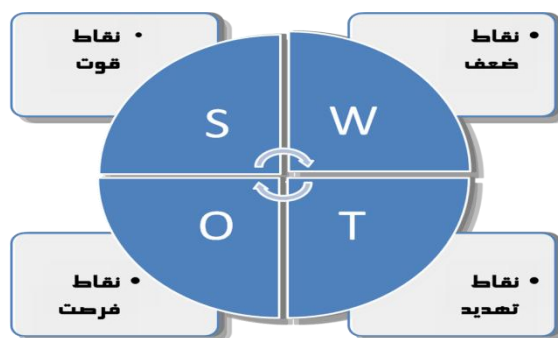
ناحیه ساحلی، محل پیوند آب و خشکی و فصل مشترک دو اکوسیستم با اختصاصات مجزا از یک دیگر است (۹). این ناحیه منطقه ای آزاد است و طیف وسیعی از زیر سیستم ها را در خود جای داده است. ارزیابی و تعیین درجه حساسیت منطقه ساحلی بندر انزلی (از کیپورچال تا جفروود) با استفاده از روش SWOT انجام گرفت. اکثر معیار های مورد استفاده برای ارزیابی ساحلی شهرستان بندر انزلی با توجه به معیار های طرح ریزی شده برای ارزیابی مناطق ساحلی - دریایی کشور در منطقه ساحلی دریای خزر توسط دانه کار و مجنونیان (۱۰)، مورد استفاده قرار گرفت. معیار های یاد شده بر پایه معیار های مرتبط موجود در سطح جهان و با رویکرد بومی کردن آن ها مورد ارزیابی قرار گرفته است.

همه ساله ساحل بندرانزلی پذیرای حدود ۲/۵ تا ۳ میلیون گردش گر می باشد و این در حالی است که می توان با برنامه ریزی های دقیق و مناسب جهت حفظ محیط زیست و در کنار آن با تجهیز و توسعه اقامتگاه ها و ایجاد تسهیلات مختلف این میزان گردش گر را به چندین برابر افزایش داد. با توجه به ویژگی ها و قابلیت های موجود در انزلی، این منطقه می تواند به بزرگ ترین قطب گردش گری کشور تبدیل شود. البته برای دستیابی به این پتانسیل های طبیعی باید با وضع قوانین دقیق و محکم حفظ محیط زیست، دربخش گردش گری در جهت تبدیل منطقه آزاد شهر انزلی به یکی از مراکز مهم گردش گری منطقه دریای خزر تلاش نمود.

داده و روش تحقیق

داده های تحقیق از منابع کتابخانه ای و پرسشنامه های میدانی و مشاهداتی گرفته شده است. در مرحله اسنادی نیز به گردآوری اطلاعات از کتب، نشریات، مطالعات، سایت های اینترنتی پرداخته شده است. در مرحله مطالعات میدانی، ضمن مشاهده و برداشت های میدانی، اطلاعات نیز انجام شد سپس با استفاده از روش کوکران جامعه آماری مورد نیاز به دست آمد و پرسشنامه تهیه شد. برای تهیه سوالات پرسشنامه از متغیرهای مستقل و وابسته در رابطه با شاخص های مورد نظر جهت رسیدن به اهداف تحقیق بهره برداری گردید. سوالات به صورت گزینه های چند جوابی و به صورت بسته تهیه شد. برای پاسخ گویی سوالات از طیف لیکرت استفاده گردید و پاسخ ها ۵ گزینه ای بر حسب شدت و ضعف مورد سوال متفاوت بودند (۱۱) مقیاس به کار رفته در این تحقیق مقیاس اسمی، جنس، شغل، فاصله ای (سن) و ترتیبی یا رتبه ای می باشد. پاسخ های رتبه ای نیز به صورت خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم بوده و جهت تحلیل آسیب پذیری از روش SWOT استفاده شده.

روش SWOT: این مدل می تواند یک مرحله اولیه از یک تحلیل با هدف نهایی ارایه و اتخاذ سیاست های لازم برای تناسب میان عوامل داخلی و خارجی باشد. وقتی SWOT به کار می رود می تواند پایه ای مناسب برای فرمول بندی سیاست ها و خط مشی ها ارایه دهد. آنالیز قوت ها - ضعف ها (SW) و فرصت ها - تهدیدها (OT) شکل بندی اهداف مقدماتی استراتژی توسعه و یک رتبه بندی مقدماتی از اقدامات را ارایه می دهد که دستیابی به اهداف کوتاه مدت و بلند مدت را تسهیل می کند (۱۲). شکل ۱ چهار چوب روش SWOT را نشان می دهد.

شکل ۱- ماتریس SWOT و نحوه تعیین استراتژی

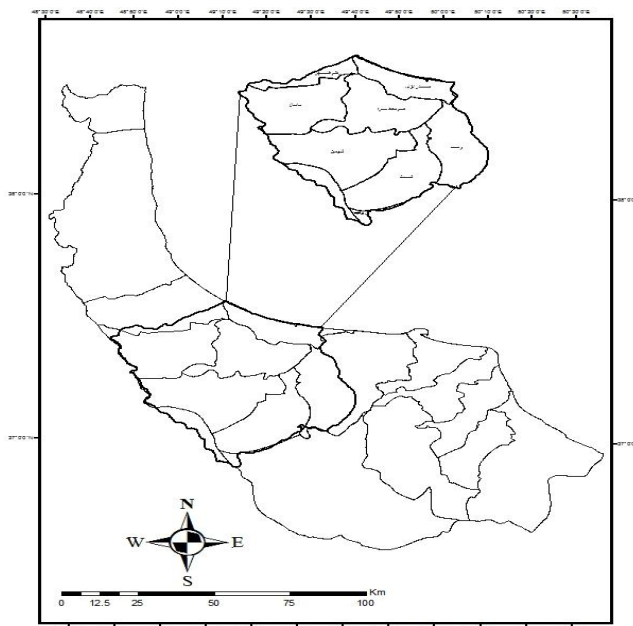
در واقع نقطه قوت وجود یک منبع و یا مهارت و یا حتی مزیت در یک محدوده نقطه قوت محسوب می شود. بدین معنی که یک مجموعه و یا یک محیط نسبت به سایر مجموعه ها و محیط ها از مزیت و یا برتری برخوردار بوده و صلاحیت خاصی دارد و ضعف محدودیت ها در واقع عملکردهای منفی و یا عدم توانایی در استفاده از منابع و یا مهارت ها می باشد. در این تحلیل، عوامل مجزا معمولاً به طور خلاصه و خیلی کلی توصیف می شوند (۱۳). محیط خارجی با فهرست کردن تهدیدهای خارجی و فرصت ها آغاز می شود. باید توجه داشت که در تحلیل این عوامل نباید تنها به بررسی محیط کنونی بسنده کرد، بلکه مهم تر از آن آینده نگری و تحلیل محیط آینده است. نقاط فرصت مدل SWOT، موقعیت های مهم و مطلوب در محیط محسوب می شوند. مثلاً شناسایی بخش های ناشناخته و بکر یک محیط و یا تغییر در شرایط رقابت و یا مقررات، تغییرات تکنولوژیکی و ... ممکن است نشان دهنده روند های اصلی در یک محیط یا منبع فرصت های احتمالی برای آن باشد. اگر نمره نهایی ماتریس ارزیابی عامل درونی کمتر از ۳ باشد، به معنای ضعف عوامل داخلی و اگر بیشتر از ۳ باشد، به معنای قوت این عوامل است و اگر نمره عامل بیرونی بالاتر از ۳ باشد، به معنای استفاده مناسب از فرصت ها و مقابله با تهدیدها می باشد.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان بندر انزلی در بخش جلگه ای استان گیلان و در مجاورت دریاچه بزرگ خزر واقع شده است. این شهرستان از سمت شمال به وسیله دریای خزر، از جهت شرق توسط شهر رشت، از قسمت جنوب به وسیله شهرستان صومعه سرا و از جهت غرب توسط شهرستان رضوان شهر محدود می گردد (شکل ۲). شهرستان بندر انزلی از ۳۷ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۳۵ دقیقه عرض و ۴۹ درجه و ۱۳ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۳۷ دقیقه طول جغرافیایی گسترده شده است (۱۴).

مفهوم گردشگری ساحلی طیف کاملی از گردشگری، فراغت و فعالیت های تفریحی را در بر گیرد که در نواحی ساحلی و آب های نزدیک ساحل روی می دهد (۱۵). با توجه به تغییرات اخیر اعم از افزایش درآمد، اختصاص روز هایی به تعطیلات و افزایش شهرنشینی و ... تمایل به گردشگری خاصه گردشگری ساحلی افزایش یافته است.

شناسایی قوت ها و ضعف های کلیدی بر مبنای تجزیه و تحلیل عوامل درونی، اولین محور در تجزیه و تحلیل SWOT است.

شکل ۲- موقعیت شهرستان بندر انزلی

طبیعت و منظر به عنوان موضوعی دارای ارزش های خاص و باز سازی حس اتصال بین انسان و زمین که بر روی آن زندگی می کند (۱۷). پس در این مبحث سعی می شود مناطق حساس زیستی در منطقه مورد نظر شناسایی شده تا در برنامه ریزی های آتی به حفظ محیط زیست توجه گردد.

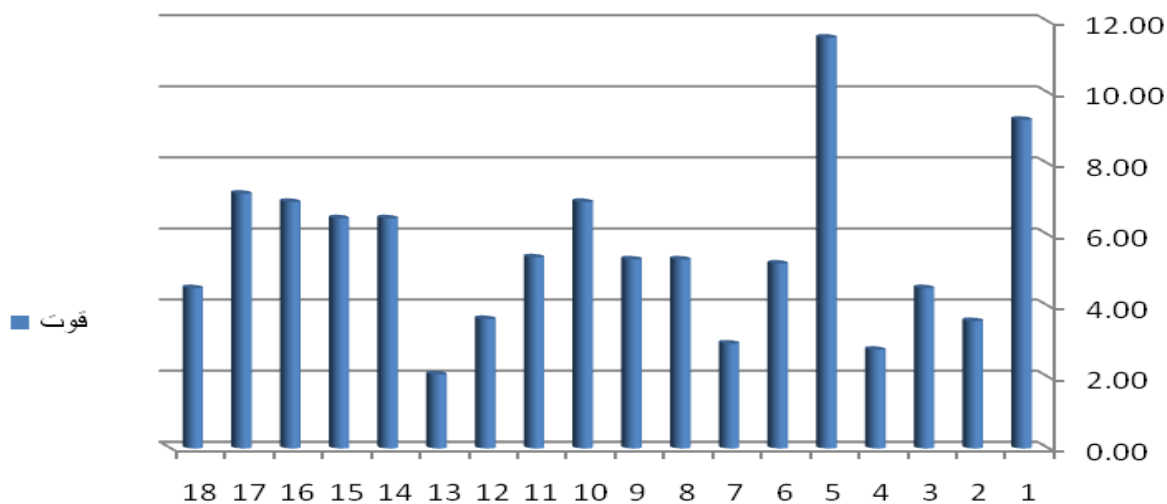
یافته ها و بحث

نتایج ارزیابی محدوده مورد مطالعه در جدول های ۱ الی ۴ و شکل ۳ الی ۶ ارائه شده است:

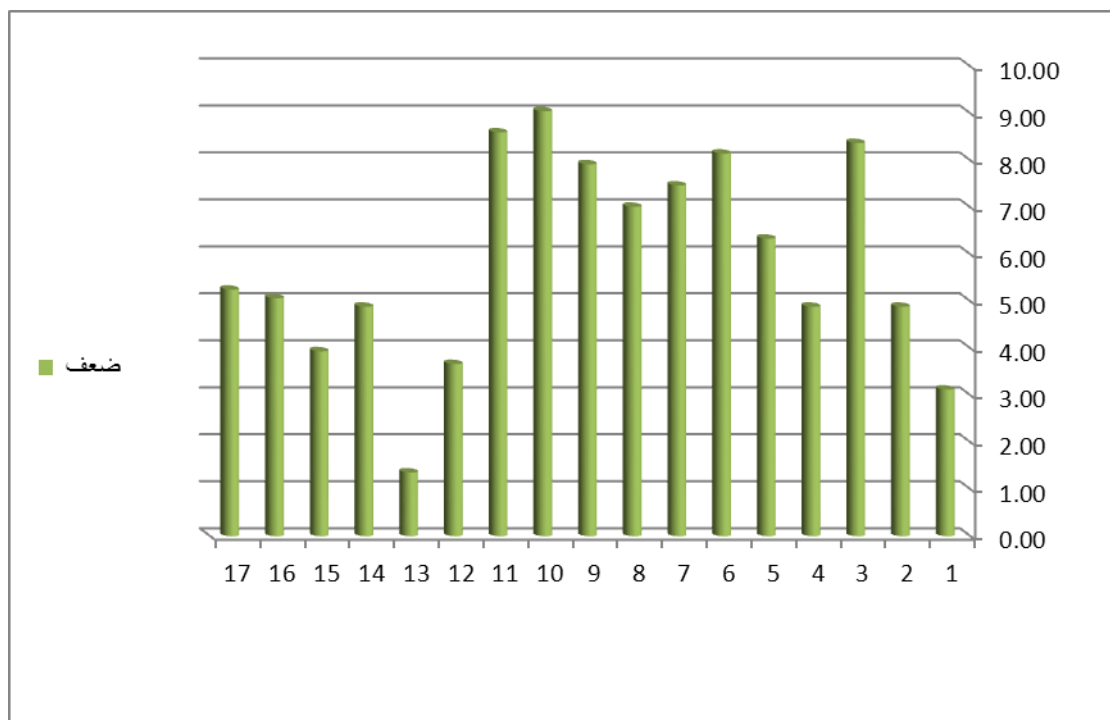
تداوم کاهش فعالیت های ماهیگیری و مشاغل وابسته، مشکلاتی را بر بسیاری از نواحی ساحلی وابسته به شیلات در اطراف جهان تحمیل نموده است و این نیاز را برای اجتماعات ساحلی آشکار ساخته است، تا برای متنوع سازی اقتصادشان به دیگر بخش ها از جمله اکوتوریسم روی آورند (۱۶). اما روآوری به گردش گری ساحلی نباید تنها به افزایش در آمد و ایجاد اشتغال منجر شود، چرا که برای دست یابی به توسعه پایدار شیوه استفاده درست از محیط طبیعی باید حایز اهمیت باشد. شاید به جرات بتوان ادعا کرد که امروزه اصلی ترین وظیفه انسان حفظ و نگه داری تعادل های محیطی است و باید با مطالعه و برنامه ریزی جامع و کامل در استفاده بهینه و مناسب از محیط گام های اساسی برداشته شود، یعنی تغییر نگرش در زمین از تلقی آن به عنوان کالایی برای استفاده انسان و سود رسانی به وی به سوی تلقی

جدول ۱- ماتریس ارزیابی عوامل درونی

درصد امتیاز امتیاز وزن	امتیاز وزن دار	وزن	نقاط قوت (STRENGTH)	عوامل راهبردی	
				نقاط قوت	راهبردی
۹/۳٪	۰/۱۶۰	۴	۰/۰۴۰	۱	وجود طرح های گردشگری در مکان های مناسب برای جذب توریسم
۳/۵٪	۰/۱۶۲	۲	۰/۰۳۱	۲	امکان برنامه ریزی عدم تخریب محیط زیست بر اثر ورود گردشگر
۴/۵٪	۰/۱۷۸	۳	۰/۰۲۶	۳	وجود شرایط مناسب برای ارزیابی سواحل گردشگری
۲/۷٪	۰/۱۴۸	۳	۰/۰۱۶	۴	استفاده از فضا های بدون کاربری جهت اجرای طرح
۱۱/۵٪	۰/۲۰۰	۵	۰/۰۴۰	۵	موقعیت جغرافیایی مناسب مانند سواحل شنی
۵/۳٪	۰/۱۹۰	۳	۰/۰۳۰	۶	امکان آسان تر بررسی تغییرات طبیعی و انسان ساخت عوارض ناشی از وجود گردشگر در مطالعات، طی دوره های زمانی .
۲/۹٪	۰/۱۵۱	۳	۰/۰۱۷	۷	افزایش سرعت ارزیابی به دلیل سهل بودن استفاده از آن و عدم نیاز به تخصص فنی ویژه
۵/۳٪	۰/۱۹۲	۴	۰/۰۲۳	۸	استفاده از مشاورین مجرب در طراحی پروژه ها
۵/۳٪	۰/۱۹۲	۴	۰/۰۲۳	۹	جاذبه های طبیعی و اکوسیستم های ویژه نظیر سواحل آرام
۶/۹٪	۰/۱۲۰	۴	۰/۰۳۰	۱۰	بازدید از سواحل بدون کمترین هزینه برای گردشگر
۳/۵٪	۰/۱۹۳	۳	۰/۰۳۱	۱۱	راههای ارتباطی مناسب تا کناره های ساحل
۳/۶٪	۰/۱۶۳	۳	۰/۰۲۱	۱۲	تعیین حیطه مدیریتی و حفاظتی محیط زیست منطقه از نظر قانون
۲٪	۰/۱۳۶	۳	۰/۰۱۲	۱۳	از بین بردن آلودگی نفتی از سطح آب دریا از طریق برخی ارگان های دولتی
۴/۶٪	۰/۱۱۲	۴	۰/۰۲۸	۱۴	وجود دمای مناسب در طول فصل های معینی از سال
۴/۶٪	۰/۱۱۲	۴	۰/۰۲۸	۱۵	وجود آفتاب مناسب در سواحل در طول فصل های معینی از سال
۶/۹٪	۰/۱۲۰	۴	۰/۰۳۰	۱۶	وجود چشم انداز هایی مانند کشتی ها و اسکله ها برای جذب گردشگر
۷٪	۰/۱۲۴	۴	۰/۰۳۱	۱۷	وجود گونه های مختلف پرندگان در ساحل
۴/۵٪	۰/۱۷۸	۳	۰/۰۲۶	۱۸	وجود بازار های بزرگ مانند منطقه آزاد تجاری و کاسپین، گیلار، بازار پردیس و کاسپین
	۱/۷۳				جمع نقاط قوت

شکل ۳- ماتریس ارزیابی عوامل درونی قوت به درصد

شکل ۴- ماتریس ارزیابی عوامل درونی ضعف به درصد

جدول ۲- ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی

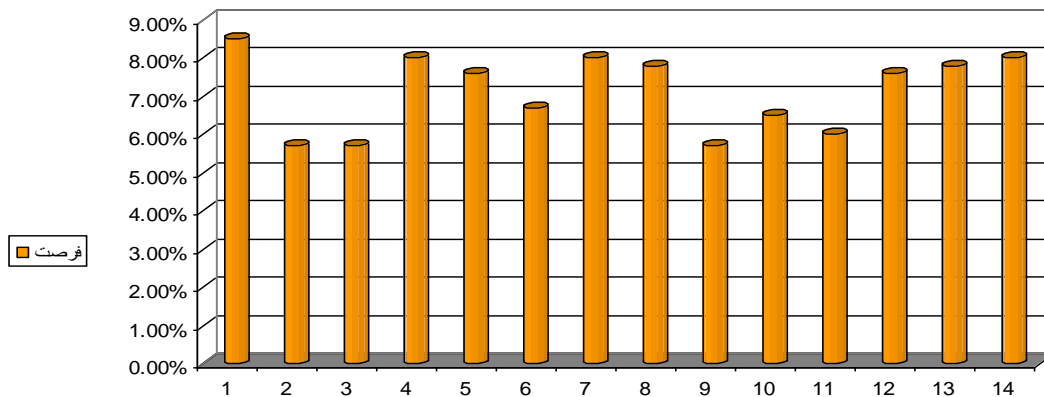
عوامل راهبردی	وزن	امتیاز	امتیاز وزن دار	درصد امتیاز وزن دار	
نقاط ضعف	۱	افزایش امتیاز های منفی به دلیل تنوع واحد های کاربری اراضی بدون توجه به امکانات زیستی منطقه	۳	۰/۰۶۹	۳/۱٪
	۲	وجود واحد های اقامتی غیر مجاز در نواحی ساحلی و عدم نظارت بر آن ها	۴	۰/۱۰۸	۴/۸٪
	۳	وجود انواع تهدید های محیط زیستی در حساس ترین زیست بوم ها و اکوتون ساحلی مانند وجود موج شکن	۵	۰/۱۸۵	۸/۳٪
	۴	تبدیل شدن چشم انداز های طبیعی به چشم انداز های ساخت دست انسان بدون توجه به عوامل زیست محیطی	۴	۰/۱۰۸	۴/۸٪
	۵	عدم وجود نظم مشخص در جنبه های اکولوژیکی و انسانی	۴	۰/۱۴۰	۶/۳٪
	۶	سطح پایین دانش مردم در رابطه با محیط زیست و نحوه برخورد و استفاده از آن	۵	۰/۱۸۰	۸/۱٪
	۷	عدم تبلیغات و شناساندن منطقه به وسیله افراد محلی و دست اندر کاران به گردش گران	۵	۰/۱۶۵	۴/۷٪
	۸	نبودن امکانات بهداشتی اعم از سرویس های بهداشتی در اسکله ها و مراکز دیدنی	۵	۰/۱۵۵	۰/۷
	۹	احداث موج شکن و افزایش آن در دهه های گذشته که خود عاملی برای آسیب رساندن به محیط زیست می باشد، مانند تغییر مسیر تخم ریزی ماهیان .	۵	۰/۱۷۵	۷/۹٪
	۱۰	آلودگی رودخانه های ورودی از رشت به ساحل دریا	۵	۰/۲۰۰	۹٪
	۱۱	پخش زباله در ساحل توسط گردش گران و ایجاد چشم انداز منفی و بیماری های ناشی از آن	۵	۰/۱۹۰	۸/۶٪
	۱۲	وجود رطوبت یا شرجی در طول سال یا فصل	۳	۰/۸۱	۳/۷٪
	۱۳	وجود صدا بر اثر تخلیه بار و کنارگیری کشتی ها در برخی از سواحل	۲	۰/۳۰	۱/۳٪
	۱۴	شن برداری ساحلی در کنار برخی از سواحل	۴	۰/۱۰۸	۴/۹٪
	۱۵	وجود برخی از صنایع در کنار ساحل و یا فاصله ی تاثیر گذار آن	۳	۰/۸۷	۳/۹٪
	۱۶	شیوه نادرست و غیر استاندارد ساخت اسکله ها	۴	۰/۱۱۲	۵/۷٪
	۱۷	رعایت نکردن ساخت و سازها از نظر طول ۶۰متر و یا رقوم ارتفاعی	۴	۰/۱۱۶	۵/۲٪
جمع نقاط ضعف					
جمع عوامل درونی					
		۱	۲۱/۲	۳/۹۳	

جدول ۳- ارزیابی نقاط فرصت

درصد امتیاز	امتیاز وزن	وزن	نقاط فرصت (OPPORTUNITIES)	عوامل راهبردی
۸/۵٪	۰/۲۴۵	۵	۰/۰۴۹	۱ امکان استفاده از نتایج مطالعه در مسایل مدیریتی و برنامه ریزی های آتی در سازمان گردش گری
۵/۷٪	۰/۱۶۴	۴	۰/۰۴۱	۲ امکان شناسایی واقعی مناطق حساس محیط زیست
۵/۷٪	۰/۱۶۴	۴	۰/۰۴۱	۳ امکان پیش بینی وضعیت تغییرات سواحل و آب دریا (مانند نوسانات آب دریا، فرسایش
۸٪	۰/۲۳۰	۵	۰/۰۴۶	۴ ایجاد بانک اطلاعاتی در مورد ویژگی های طبیعی و انسانی سواحل برای برنامه آتی گردش گر
۷/۶٪	۰/۲۲۰	۵	۰/۰۴۴	۵ امکان استفاده از منابع مطالعات به منظور بستر سازی مناسب مدیریتی جهت اجرای موفق تر برنامه ها در محدوده مناطق دارای ارزش های محیط زیست
۶/۷٪	۰/۱۹۵	۵	۰/۰۳۹	۶ حفاظت و برنامه ریزی های مناسب برای جذب توریسم جهت مرز بندی زیستگاه های حساس در مقیاس خرد و مرز بندی مناطق جدید
۸٪	۰/۲۳۰	۵	۰/۰۴۶	۷ امکان مدیریت اجرایی موفق بر روی مناطق دارای ارزش های مدیریتی جهت اجرای موفق تر برنامه ها در محدوده دارای ارزش های محیط زیست
۷/۸٪	۰/۲۲۵	۵	۰/۰۴۵	۸ برنامه ریزی گردش گری و محیط زیست بر اساس تفسیر مسایل واقعی اجتماعی ، فرهنگی و... (رشد جمعیت، اشتغال، بهداشت و ...)
۵/۷٪	۰/۱۶۴	۴	۰/۰۴۱	۹ برنامه ریزی آموزش طبیعت گردی از طریق برگزاری تور، کارگاه های یک روزه، بتر و بروشور جهت بالا بردن فرهنگ طبیعت گردی
۶/۵٪	۰/۱۸۸	۴	۰/۰۴۷	۱۰ برنامه ریزی آتی برای اجرای انواع ورزش های دریایی و ساحلی با استفاده از تجارب سایر کشورها به نحوی که به محیط زیست آسیب نرسد
۶٪	۰/۱۷۶	۴	۰/۰۴۴	۱۱ احداث پارک های ملی دریایی و توسعه ی آن ها
۷/۶٪	۰/۲۲۰	۵	۰/۰۴۴	۱۲ احداث مناطق چتر بازی ساحلی برای گردش گران
۷/۸٪	۰/۲۲۵	۵	۰/۰۴۵	۱۳ احداث مناطق مناسب جهت اسب سواری برای جذب گردش گران
۸٪	۰/۲۳۰	۵	۰/۰۴۶	۱۴ احداث مناطق مناسب در سواحل شمال که در دوره گرم جایگزین دوره سرد سال مناطق مرکزی و جنوبی باشد .
	۲/۸۷			جمع فرصت ها

نقاط فرصت

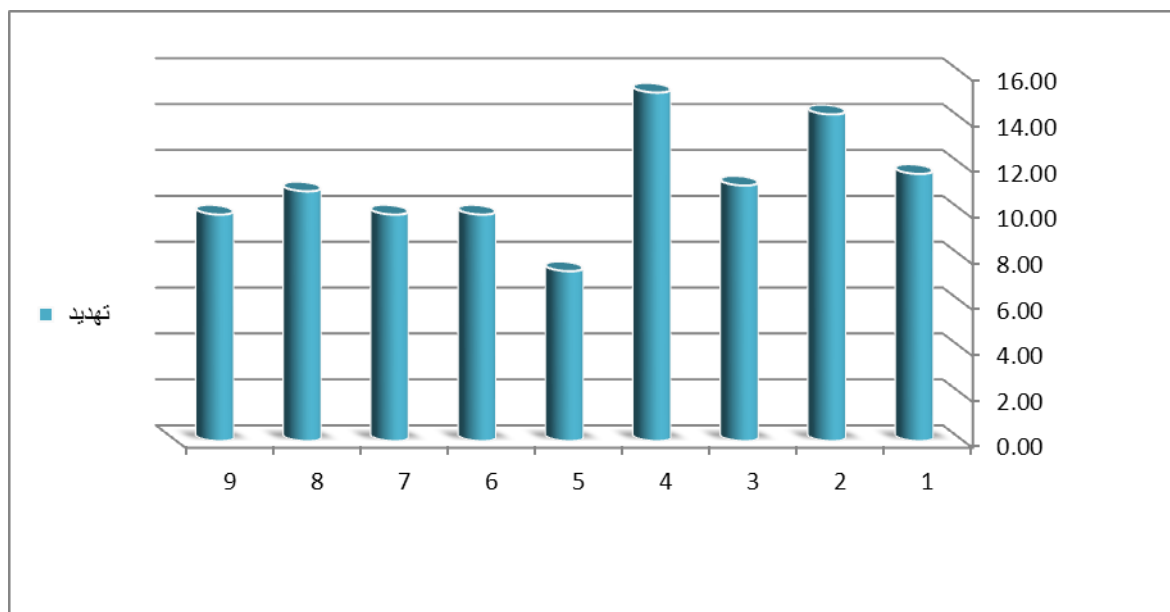

شکل ۵- ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی به درصد

جدول ۴- ارزیابی نقاط تهدید

درصد امتیاز وزن دار	امتیاز وزن دار	امتیاز	وزن	تهدیدات (THREATS)	رتبه
۱۱/۲٪	۰/۱۸۴	۴	۰/۰۴۶	امکان قضاوت و امتیاز دهی نادرست به دلیل عدم آرایه اطلاعات توسط برخی سازمان ها و گروه ها	۵
۱۴/۲٪	۰/۲۲۵	۵	۰/۰۴۵	با توجه به روند رو به افزایش گردش گر در سال های اخیر و آتی و نیاز به ساخت و سازهای مورد نیاز ، احتمال تغییر مرز محدوده لندفرم های ساحلی	
۱۱/۱٪	۰/۱۷۶	۴	۰/۰۴۴	یک پارچه نبودن کمی و کیفی ارزش های برنامه ریزی توریسم و محیط زیستی موجود در این گستره و متعاقب آن عدم تشخیص واقعی میزان حساسیت و آسیب پذیری	
۱۵٪	۰/۲۴۰	۵	۰/۰۴۸	احتمال ورود انواع آلاینده ها ناشی از عدم برنامه ریزی مناسب برای گردش گر که این آلاینده ها شامل زباله ها و فاضلاب های گردش گری ، خانگی ،و... می باشند .	
۷/۴٪	۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	مشخص نبودن سواحل عمیق و نیمه عمیق در نواحی مختلف و به تبع آن ایجاد تالم اجتماعی و کاهش میزان گردش گر	
۹/۸٪	۰/۱۵۶	۴	۰/۰۳۹	وجود عامل بیماری در آب رودخانه های ورودی به دریا و ساحل	
۹/۸٪	۰/۱۵۶	۴	۰/۰۳۹	وجود عامل بیماری در آب دریای ساحلی برای انسان	
۱۰/۹٪	۰/۱۷۲	۴	۰/۰۴۳	وجود عامل بیماری در خاک ساحلی برای انسان	
۹/۸٪	۰/۱۵۶	۴	۰/۰۳۹	آسیب رسانی به سیمای طبیعی مناظر ، عادت دادن حیوانات به زباله خوری	
	۱/۵۸			جمع تهدیدها	
	۴/۴۵		۱	جمع عوامل بیرونی	

شکل ۶- ماتریس ارزیابی عوامل درونی به درصد

دریای کاسپین می شوند. هم چنین بسیاری از این رود ها دارای فاضلاب های خانگی و صنعتی می باشند که عامل مهم از بین رفتن محیط زیست طبیعی و عدم جذب توریسم می شوند. معیار تاثیر گذار بعدی پخش زباله در ساحل توسط گردش گران و ایجاد چشم انداز منفی و بیماری های ناشی از آن می باشد. به دلیل عدم وجود نظارت دقیق بر دفع زباله و زایدات و آلودگی های ناشی از ورود گردش گر به نواحی ساحلی و عدم وجود ظرفیت های محلی برای دفع زباله و آلودگی ها نه تنها چشم انداز های منفی ایجاد می شود بلکه تعادل زیست محیطی و موجودات زنده در کنار ساحل بر هم خورده و مشکلات جبران ناپذیری را ایجاد می نماید. دفع این زایدات در صورت عدم مدیریت صحیح با افزایش تعداد گردش گران، در کاهش و افت زیبایی محیط و آلودگی منابع آب و خاک موثر است. پایداری مواد غیر قابل تجزیه در محیط به دلیل رها سازی انواع زایدات جامد در مناطق گردش گری کوهستانی و سواحل دریا یکی از مشکلات و نارسایی های سیستم مدیریت مواد زاید جامد به شمار می رود. در بسیاری از مناطق گردش گری، مشکلات جمع آوری و دفع مواد زاید جامد، به دلیل عدم کار آیی ادارات مسوول رو به افزایش است. این عامل درصد قابل توجهی از نقاط ضعف یعنی ۸/۶ درصد را به خود اختصاص داده و بعد از آن وجود انواع تهدید های محیط زیستی در حساس ترین زیست بوم ها و اکوتون ساحلی مانند وجود طرح های بزرگ، ۸/۳ درصد امتیاز را به خود اختصاص داده اند. در واقع وجود انواع تهدید های محیط زیستی مانند طرح های گردش گری که در مکان های نامناسب و بدون ارزیابی حساسیت

در بین ماتریس ارزیابی عوامل درونی نقاط قوت، موقعیت جغرافیایی مناسب مانند سواحل شنی از جمله جاذبه های بسیار زیبا بوده و از نظر درجه اهمیت در حد بسیار عالی می باشد. سواحل مورد مطالعه (سواحل کپورچال تا جفروود) دارای شن های بسیار نرم و مناسب برای جذب توریسم بوده و همچنین شیب مناسب این سواحل با درجه ممتاز می باشد و از بیشترین درصد امتیاز یعنی ۱۱/۵ درصد برخوردار است. دومین معیار مهم نقاط قوت وجود طرح های گردش گری در مکان های مناسب برای جذب توریسم است که هم اکنون جزء برنامه های بسیار مهم در سطح کشور می باشد. این طرح ها در اطراف سواحل شهرستان بندر انزلی (کپورچال تا ساحل جفروود) ساخته شده است. نظیر طرح مروارید، طرح ساحل قوو طرح شهید مطهری که دارای مکان های بسیار زیبا و جذاب برای جذب توریسم می باشند و یا مکان های درحال ساخت مانند طرح ساحل طالب آباد و یا در حد پروژه مانند طرح ساحل بشمن می باشد. ویژگی بارز این طرح ها مربوط به تصفیه فاضلاب ها می باشد، به این صورت که فاضلاب های ورودی تصفیه شده و وارد آب ساحل می شوند. طرح های گردش گری ۹/۳ درصد امتیاز وزن دار را به خود اختصاص داده است.

در بین نقاط ضعف معیار، آلودگی رود خانه های ورودی از رشت به ساحل دریا بیشترین درصد یعنی ۹ درصد می باشد شایان ذکر است که اکثر رود های ورودی به ساحل معمولاً از زمین های کشاورزی عبور کرده و به همراه خود فاضلاب های کشاورزی چون فسفات را به همراه داشته و وارد تالاب انزلی و از آن جا وارد ساحل

- تغییر پروفیل خاک
- تغییر توپوگرافی محل
- تغییر خصوصیات زهکشی (۱۸).

نتایج ارزیابی نشان داد که در مجموع عوامل بیرونی در مقایسه با عوامل درونی دارای برتری بوده، زیرا جمع عوامل بیرونی ۴/۴۵ و جمع عوامل درونی ۳/۹۳ می باشد. در میان عوامل بیرونی نیز نقاط فرصت با امتیاز ۲/۸۷ بر تهدیدها با امتیاز ۱/۵۸ و در میان عوامل درونی نقاط ضعف بر نقاط قوت برتری دارند، به نحوی که جمع نقاط ضعف ۲/۲۱ و جمع نقاط قوت ۱/۷۳ می باشد.

نتیجه گیری

نتایج جنبی کیفی هریک از عوامل موثر داخلی و خارجی شناسایی شده بیانگر این مطالب است که درجه آسیب پذیری سواحل مورد مطالعه (از کپورچال تا جفروند) به سبب دارا بودن اکوسیستم شکننده بالا است. هم چنین قوت ها در برابر نقاط ضعف پایین هستند و توزیع و تخصیص مجدد منابع در سطح نواحی مورد مطالعه با توجه به محدود بودن فرصت ها و بالا بودن نقاط ضعف امری الزامی است. در اجرای طرح های بهره برداری از ساحل حتماً باید به حفظ محیط زیست توجه شود و منابع آلوده کننده محیط در سطح مناطق شناسایی گردند. از طرفی معیار های لازم الاجراء برای جلوگیری از تخریب مناطق گردشگری تهیه و تدوین گردد، سیستم های جمع آوری و دفع فاضلاب ها و زباله های خانگی، کشاورزی و صنعتی طبق ضوابط و استانداردها تصفیه شده و یا در غیر این صورت از تخلیه آن ها به سواحل جلوگیری به عمل آید هم چنین برنامه ریزی و مدیریت نظارتی و کنترل بازرسی ارگان ها ذیربط باید در جهت کیفیت خدمات گردشگری با در نظر گرفتن حفظ محیط زیست باشد.

منابع

۱. منوری، م، راهنمای ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح های گردشگری و طبیعت گردی، معاونت محیط زیست انسانی، ۱۳۸۳، شماره ۱۷، ص ۸.
۲. دانه کار، ا، و هنریک مجنونیان، معیار های پیشنهادی برای ارزیابی مناطق حساس ساحلی - دریایی ایران، محیط شناسی، ۱۳۸۳، شماره، ۳۵ صص ۳۲-۴.
۳. کریمی، ط، اثرات جغرافیایی و زیست محیطی گردشگری ساحلی و توسعه ی پایدار آن، رشد جغرافیا، ۱۳۸۷، ش ۱۴، ص ۱.
۴. نوحه گر، ا و محمد مهدی حسین زاده، ارزیابی قابلیت های طبیعت گردی جزیره قشم با بهره گیری از مدل مدیریت

ساحلی ایجاد شده اند، باعث می شود که دسترسی به ساحل برای مردم محلی کم شده و یاسبب جایگزین شدن جوامع کوچک ماهیگیری و یا جوامع محلی گردد. از سویی با کمبود ذخایر آب و یا نفوذ آب های زیر زمینی که بر اثر نفوذ شیرابه ها آلوده شده اند به ساحل، موجب بر هم خوردن اکوتون و محیط زیست ساحلی می شود.

از نقاط فرصت، امکان استفاده از نتایج مطالعه در مسایل مدیریتی و برنامه ریزی های آتی در سازمان گردشگری نکته مهمی می باشد، چرا که در حال حاضر مساله مدیریت ساحلی به استفاده عاقلانه از محیط های ساحلی و جلوگیری از نابودی توان های محیطی آن ها مطرح می باشد. اگر بخواهیم از نتیجه مطالعات در بخش های اجرایی با نظارت و درایت مدیریتی استفاده کنیم، به زودی شاهد کاهش تخریب محیط زیست ساحلی خواهیم بود. این گزینه ۸/۵ درصد و بعد از آن ایجاد بانک اطلاعاتی در مورد ویژگی های طبیعی و انسانی در ناحیه ساحلی برای برنامه های آتی برای جذب گردشگر اهمیت زیادی دارد، زیرا وجود یک منبع اطلاعاتی درست و کامل می تواند تا حدود زیادی از تخریب احتمالی طرح های جذب گردشگر در آینده جلوگیری به عمل آورد. این گزینه ۸/۱ درصد امتیاز وزن دار را به خود اختصاص داده است. از جمله عوامل تهدید می توان به احتمال ورود انواع آلاینده ها ناشی از عدم برنامه ریزی مناسب برای گردشگر اشاره کرد که این آلاینده ها شامل زباله ها و فاضلاب های گردشگری، خانگی، شهری و صنعتی می باشند. ورود این نوع آلاینده ها تاثیرات سوء بسیاری بر محیط زیست طبیعی گذاشته و جبران آن به راحتی امکان پذیر نیست مانند آلودگی منابع آب زیر زمینی در اثر نشت شیرابه ها از محل دفن زایدات و یا ایجاد زباله های سطحی و عدم جمع آوری توسط مسوولان ذیربط و یا ورود فاضلاب های کارخانه های اطراف ساحل که باعث رشد گیاه آزوولا شده است و همان گونه که می دانیم وجود این گیاه مانع رسیدن نور و اکسیژن به داخل آب شده و حیات دریایی را به خطر می اندازد و سبب رساندن آسیب های جبران ناپذیر به محیط زیست منطقه می شود، این گزینه ۱۴/۵ درصد یعنی مهم ترین عامل تخریب می باشد و بعد از آن با توجه به روند رو به افزایش گردشگر در سال های اخیر و آتی و نیاز به ساخت و سازهای مورد نیاز، احتمال تغییر مرز محدوده لندفرم های ساحلی را ایجاد می کند که این تغییرات را هم اکنون ما در بسیاری از نقاط ساحلی شهرستان می بینیم، مانند وجود موج شکن که اکوسیستم ساحلی دریا را به هم زده و مانع تخم ریزی ماهیان در بخش شیرین آب شده است، این عامل چیزی حدود ۱۴ درصد وزن عوامل را به خود اختصاص داده است و باعث تغییرات مهمی که می توان آن ها را به شکل زیر دسته بندی کرد:

- از بین رفتن زمین منظر

- مجله جغرفیا و توسعه ناحیه ای، دانشگاه فردوسی مشهد،
۱۳۸۸، شماره ۱۴، ص ۲۷.
13. Hill, T., Westbrook, R., 1997, SWOT analysis: It's time for a product recall. Long Range planning, 30(1), p48.
۱۴. طویلی، ع، تاریخ جامع بندر انزلی، شرکت انتشارات علمی، فرهنگی، ۱۳۸۳، ص ۵۳۹.
۱۵. خانی، ف، قاسمی، ا و علی قنبری نسب، بررسی اثرات گردش گری ساحلی با تکیه بر نظر سنجی از خانواده های روستایی (مطالعه موردی: روستای چمخاله، شهرستان لنگرود)، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی، ۱۳۸۸، سال اول، شماره ۴، صص ۶۴-۵۱.
16. Selina m. Stead, 2005, changes in scottish coastal fishing communities understanding socio-economic dynamics to aid management, planning and policy, ocean & coastal management 48,670-692, p17.
17. - Wheeler, s, 1998, Planning Sustainable and Livable Cities. In 'The City Reader' Ed (R.T. legates and fostout) Routledge: 440-1, p78.
۱۸. منوری، م، راهنمای ارزیابی اثرات زیست محیطی طرحهای گردش گری و طبیعت گردی، معاونت محیط زیست انسانی، ۱۳۸۳، شماره ۱۷، ص ۷۲.
- استراتژی SWOT، فصلنامه جغرفیا و توسعه، ۱۳۸۸، شماره ۱۵، صص ۱۷۲-۱۵۱.
۵. مشایخی، ز، دانه کار، ا و راضیه مصدقی، بررسی مناسب ترین شیوه تفکیک پاره ساحل به منظور ارزیابی محیط زیستی سواحل استان گیلان، پژوهش های جغرافیای طبیعی، ۱۳۸۸، شماره ۶۷، صص ۱۳۱-۱۱۹.
۶. گلکار، ک، مناسب سازی تکنیک تحلیلی SWOT، نشریه علمی پژوهشی معماری و شهر سازی، سال پانزدهم، شماره ۴۱، پاییز و زمستان ۱۳۸۴، صص ۴۶-۴۵.
۷. شریعت، م و سید مسعود منوری، مقدمه ای بر ارزیابی اثرات زیست محیطی، انتشارات محیط زیست، ۱۳۷۵، ص ۴.
۸. رهنمایی، م، فرهودی، ر و آندریاس دیتمان، و مصطفی قدمی، بررسی ظرفیت تحمل حوزه مقصد گردش گری با تاکید بر جامعه میزبان (نمونه موردی: مطالعه شهر کلاردشت)، پژوهش های جغرافیای انسانی، ۱۳۸۷، شماره ۶۶، صص ۳۳-۱۷.
۹. مجنونیان، ه و پرستو میراب زاده، مناطق حفاظت شده ساحلی - دریایی (ارزش ها و کارکردها)، سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۸۱، ص ۱۰.
۱۰. دانه کار، ا و هنریک مجنونیان، معیار های پیشنهادی برای ارزیابی مناطق حساس ساحلی - دریایی ایران، محیط شناسی، ۱۳۸۳، شماره ۳۵، صص ۱۷-۹.
۱۱. نادری، ع و مریم سیف نراقی، روش هی تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی، انتشارات ارسباران، ۱۳۸۸.
۱۲. مافی، ع و مهدی سقایی، کاربرد مدل MS-SWOT در تحلیل مدیریت گردش گری، مطالعه موردی: کلانشهر مشهد.